

CUMHURİYET DÖNEMİNİN ÖNCÜ TÜRK KADINLARI

Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Döneminde
Cumhuriyet ve İnkılaplarla Simgeleşen Türk Kadınları

Editör: Dr. Yakup YILMAZ

 BERIKAN
YAYINEVİ

Cevdet Yılmaz (2022)
"Hasene Ilgaz", **Cumhuriyet Dönemi'nin Öncü Türk Kadınları**,
(Ed. Yakup Yılmaz), Berikan Yayınevi, Ankara, (189-208),
ISBN: 978-625-8365-89-4.

CUMHURİYET DÖNEMİNİN ÖNCÜ TÜRK KADINLARI

Editör: Dr. Yakup YILMAZ

Türk kadını dünyanın en münevver, en faziletkâr ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır siklette değil; ahlakta, fazilette ağır, vakur bir kadın olmalıdır. Türk kadınının vazifesi, Türk'ü zihniyetiyle, baazussıyla, azmiyle muhafaza ve müdafaaya kadir nesiller yetiştirmektir. Milletin menbaı, hayat-ı içtimaiyenin esası olan kadın, ancak faziletkâr olursa vazifesini ifa edebilir. Herhalde kadın çok yüksek olmalıdır. Burada Tevfik Fikret merhumun cümlece malûm olan bir sözünü hatırlatırım:

"Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer (insanoğlu)."

Mustafa Kemal Atatürk

Kaynak: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk İnkılap Tanhi Enstitüsü yayını, C.2, 5. Baskı, Ankara, 1997, s.242.

CUMHURİYET DÖNEMİNİN ÖNCÜ TÜRK KADINLARI • Editör: Dr. Yakup YILMAZ

CUMHURİYET DÖNEMİNİN ÖNCÜ TÜRK KADINLARI

Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Döneminde
Cumhuriyet ve İnkılaplarla Simgeleşen Türk Kadınları

Editör: Dr. Yakup YILMAZ

CUMHURİYET DÖNEMİNİN ÖNCÜ TÜRK KADINLARI

(Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Cumhuriyet ve İnkılaplarla Simgeleşen Türk Kadınları)

ISBN: 978-625-8365-89-4

Basım Tarihi: Aralık, 2022

Kapak fotoğrafı

<https://www.gazetevatan.com/gundem/aturkun-kadınlar-ile-İlgili-sozleri-8-mart-dunya-kadınlar-gunu-ve-turk-kadını-1377610>

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Deniz AĞCA

Kapak Tasarım
Doç. Dr. Sena SENGİR AYDIN

Sayfa Düzeni
Nurhan AY

Baskı & Cilt
Berikan Ofset Matbaa
Ergazi Mh. 2306 Sk. No: 70 Y.Mahalle-Gersan/ANKARA

BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6 Çankaya-
Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 - Fax: (0312) 232 14 99

© Copyright 2022

BERİKAN YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 47109
Bu baskının bütün hakları yazarlarına aittir. Yazarların yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Yayımlanan yazıların ilmi, fikri ve edebî sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	v
ATATÜRK VE TÜRK KADINI / Prof. Dr. Serpil Sürmeli.....	1
AFET İNAN (1908-1985) (Tarihçi, Sosyolog, Akademisyen) / Prof. Dr. Mucize Ünlü.....	21
HALİDE EDİP ADIVAR (1882-1964) (Yazar, Siyasetçi, Akademisyen) / Dr. Mediha Mangır.....	51
NEZİHE MUHİDDİN (1889-1958) (Öğretmen, Yazar, Feminist) / Doç. Dr. İlkay Erken.....	65
SABİHA RIFAT (ECEBİLGE) GÜRAYMAN (1910- 2003) Yüksek İnşaat Mühendisi ve Voleybolcu / Prof. Dr. Hatice Kumcağız.....	105
MİHRİ MÜŞFİK HANIM (1886-1954) Ressam / Doç. Dr. Sena Sengir Aydın.....	119
SEMİHA ES (1912-2012) Savaş Muhabiri / Arş. Gör. İrem Nur GÜRİSOY - Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK.....	127
MUAZZEZ İLMİYE ÇİĞ (1914) Sümerolog / Doç. Dr. Murat Bayram Yılar.....	141
SEMİHA (CENAP) BERKSOY (1910-2004) Opera sanatçısı, Tiyatrocu, Ressam / Dr. Beril Tekeli Yiğit.....	163

HASENE ILGAZ (1902- 2000) Öğretmen, Siyasetçi, Gazeteci, Sivil Toplum Yöneticisi / Prof. Dr. Cevdet Yılmaz	189
NERİMAN ALTINDAĞ TÜFEKÇİ (1926-2009) Türk Halk Müziği Solisti ve İlk Kadın Koro Şefi / Dr. Öğrt. Üyesi Senem Gürkan	209
FATMA ALİYE TOPUZ (1862-1936) Yazar / Arş. Gör. Büşra Kiraz Ayverdi.....	217
LATİFE HANIM (UŞAKİZADE) (1889-1975) Mustafa Kemal Atatürk'ün Eşi (29 Ocak 1923- 5 Ağustos 1925) / Dr. Öğrt. Üyesi Nazlı Murzioğlu.....	235
SATI KADIN (HATI ÇIRPAN) (1908-1985) Muhtar, Milletvekili / Dr. Yakup Yılmaz - Esra Akay	249
FATMA REFET ANGIN (1915-2010) Öğretmen / Arş. Gör. Orhan Ünal	261
SAFİYE ALİ (1891-1952) İlk Türk Kadın Hekim / Arş. Gör. Fatma Canım.....	283
SABİRE AYDEMİR (1910-1991) Veteriner Hekim / Arş. Gör. İrem Işık.....	293
SADİYE HANIM (1897-1951) Türkiye'nin ilk Kadın Belediye Başkanı / Dr. Ozan Tuna - Dr. Ali Emre İşlek	299
REMZİYE HİSAR (1902-1992) Türk Kimyager / Dr. Ahmet Aycan - Arş. Gör. Esra Kuduz	311
ADİLE AYLA (1912-1992) Diplomat, Yazar, Akademisyen / Dr. Hasan Atmaca.....	321

HASENE ILGAZ (1902- 2000) Öğretmen, Siyasetçi, Gazeteci, Sivil Toplum Yöneticisi

Prof. Dr. Cevdet Yılmaz*

Safranbolu eşrafından Osmanlı Saray kâatibi Fevzi Efendi ile Makbule Hanım'ın kızları olarak 1902'de İstanbul'da doğdu. 1921'de Kız Muallim Mektebi'ni bitirdi, 1923'te öğretmen olarak hayata atıldı. Hasene Ilgaz öğretmenliğin yanı sıra; Türk Dil Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay, Verem Savaş Derneği, Donanma Derneği, Hava Kurumu, Yardımsaverler Derneği, Darülaceze, Türk Şehitlikleri İmar Vakfı, Sağır ve Dilsizler Rehabilitasyon Vakfı, Çocuk Dostları, Türk Basın Birliği, Türk Kadınlar Birliği, İstanbul Sosyal Hizmetler Federasyonu gibi kuruluşlarda başkanlık ve üyelik görevlerini yürüttü. 1943'te Hatay'dan, 1946'da Çorum'dan milletvekili seçildi. TBMM'nin en aktif üyelerinden biri oldu. Halkevleri ve Halk Odaları Çalışmaları, Okul Aile Rehberi, Kıbrıs Notları, Unutulmayan Yıllar, Atatürk 100.Yıl Armağanı, Ertuğrul Fırkateyni Faciasının Yüzüncü Yılı, 1915-1921 Yatılı Bir Kız Okulunun Öyküsü, Okuduklarım Gördüklerim Yazdıklarım gibi telif kitapları olan Ilgaz aynı zamanda basın şeref kartı sahibi olup Ulus, Vakit, Cumhuriyet ve Yeni İstanbul gazetelerinde yazarlık yaptı. Başarı ve fedakârlıklarla dolu geçen bir hayatın ardından 3 Mayıs 2000'de İstanbul'da vefat etti.

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, cyilmaz@omu.edu.tr

Prof. Dr. Cevdet Yılmaz

1902'de İstanbul'da doğan Hasene Ilgaz, Safranbolu eşrafından Osmanlı saray kâatibi Fevzi Efendi ile Makbule Hanım'ın kızları olarak dünyaya gelmiştir. Babasının özel ilgisi ile iyi bir eğitim aldı. Önce İnas (Kız) Numune Okulu'ndan mezun olan Hasene Ilgaz, daha sonra Darülmuallimat-ı Aliye'nin (Öğretmen Okulu'nun) sınavlarını kazanıp yatılı öğrenim gördü. 1921 yılında Çapa Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra 1923 yılında 21 sicil numarasıyla öğretmenliğe başladı. Öğretmen olarak başlayan çalışma hayatı Cumhuriyet'in ilk yıllarında onu farklı alanlara sürükledi. Yurtiçi ve yurtdışı gezilere katıldı, ulusal ve yerel gazeteler ile dergilerde yazarlık yaptı, birçok sivil toplum örgütünün kuruluşunda rol aldı, siyasete atıldı, milletvekilliği yaptı. Hatipliğiyle de tanınan (Foto 1) Hasene Ilgaz evli ve bir çocuk annesi olup, 3 Mayıs 2000'de vefat etmiştir. Özel arşivi İstanbul Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'ndadır.

Foto 1. Hasene Ilgaz.

HASENE ILGAZ (1902- 2000)

Çalışma Hayatı:

İstanbul Emine Hatun Kız Mektebi Öğretmenliği, İstanbul Presto Kadın Mektebi Öğretmenliği, İstanbul Fatih 21., 24., 51. ve 28. İlkokullar Başöğretmenliği görevlerini ifa etmiştir. Siyasete girmiş, Halk Evlerinde çalışmış, 1943-1950 yılları arasında 7. Dönem Hatay ve 8.Dönem Çorum milletvekili olarak iki dönem TBMM'de bulunmuş, gerek bu esnada, gerek sonrasında birçok sivil toplum örgütünde aktif olarak yer almıştır.

Sivil Toplum Görevleri:

Hasene Ilgaz'ın hayatına yakından bakıldığında onun gerçek bir STK'cı olduğu görülecektir. Bugün köklü kurumlar olarak görülen ve çoğunluğu kamu yararına dernek statüsünde olan STK'ların ya kuruluşunda rol almış, ya da idareciliğini üstlenerek onları daha üst seviyelere çıkarmıştır. Halkevi gibi siyasi olanları ayrı tuttuğumuzda Hasene Ilgaz'ın önderlik ettiği STK'ların çoğu toplumun dezavantajlı kesimleridir. Sakatla, Yaşlılar, Kadınlar, Çocuklar, Fakirler onun hep ilgi alanı olmuştur. Bu STK'ların başlıcaları; Şehremini Halkevi Reisi, Fukaraperver Cemiyeti, Çocuk Esirgeme Kurumu, Verem Savaş Derneği, Fatih İlçesi Hava Kurumu, Yardımsaverler Derneği, Darülaceze, Kurtarma Yurdu ve Türk Dil Kurumu, Turizm Yazarları Derneği, Türk Basın Birliği, Sağır ve Dilsizler Rehabilitasyon Vakfı, Çocuk Dostları, Türk Kadınlar Birliği, Donanma Derneği, İstanbul Sosyal Hizmetler Federasyonu gibi kurumlarda kurucu olarak üye ya da başkan olarak görevler üstlenmiştir.

Hasene Ilgaz'ın büyük emek verdiği, uzun yıllar yöneticiliğini yaptığı en önemli STK'lardan biri de Türk Şehitlikleri İmar Vakfı'dır. Vakıf ilk olarak 1926 yılında Mustafa

Kemal Atatürk'ün emri ile merkez komutanı General Şakir Güleş tarafından Şehitlikleri İmar Cemiyeti adıyla kurulmuştur. 27.04.1969 tarihinde yapılan genel kurul ile cemiyet, Türk Şehitlikleri İmar Vakfı ismini almıştır. Hasene Ilgaz Vakıf'taki görevini ve yaptığı işleri şöyle anlatıyor;

"1937'de Şehitlikleri İmar Cemiyeti'ne yardım etmem istendi. Bu isteği kabul ederek tarla halinde bozkır olan bu geniş sahayı imar ettim. Çalıştım, çalıştım¹. Çevre Yolu'nun Şehitliği parçalamamasını savundum. Karayolları'na üç kere plan değiştirttim. Şehitlik'te uzun yıllar çalışmam, Şehitliğe gayrimenkul ve para yardımları kazandırmam yetkili makamlarca takdir edildi, 22 adet silt ve takdir belgesi aldım. Buradaki gönüllü hizmetim 1991 yılına kadar sürdü" (Ilgaz 2017:92).

"Eyüp ilçesinde bulunan şehitlik iki kısımdan ibarettir, Edirnekapı Şehitliği (171 dönüm) ve Sakızağacı Şehitliği (54 dönüm). 1937'de Şehremini Halkevi başkanı olarak Türk Bürokrasi Gecesi yaptırıldım. Dönemin valisi muhittin Üstündağ da davetliler arasındaydı. Kendisi benden Edirnekapı Şehitliği ile ilgilenmemi istedi. Şehitlik o zamanlar çok bakımsızdı. Mezar taşlarını sıraya koyarak, başka yerdeki şehitlerin taşlarını getirterek ilk adımı attık. 1943'te Hatay Milletvekili

¹ Bu satırların yazarı olarak 1970'li yıllarda lise tahsili için İstanbul'da yanında kaldığım büyük dayım merhum Ahmet Gökse Şehitliğin ustabaşısıydı. Onu ziyarete gittiğimizde Şehitliğin tertemiz ve adeta bir gül bahçesi olması ilgimi çekmişti. Şehitliğin içinde bir de küçük idare binası vardı. Hasene Ilgaz Vakıf Başkanı olarak Şehitlikteki ofisine geldiğinde gerek onun verdiği talimatlar, gerek o minval üzerine yapılan veya yapılacak işlerle ilgili olarak o gün merhum dayım akşam işten eve geldiğinde anlatacağı çok şey olurdu. Ben de onu can kulağıyla dinlerdim. Bu makalenin konusu olarak Hasene Ilgaz'ın seçilmesinin temel nedeni de işte o yıllara ait merhum dayımdan dinlediğim anılardır ve bu anılar içinde Hasene Ilgaz'ın Şehitliklerin imarı için ortaya koyduğu gayretlerdir (C.Y.).

olarak TBMM'ye gidince şehitliğe 10 yıl boyunca devlet bütçesinden yardım temin edildi. Ben de imarına çalıştım. Bugünkü bakımlı haliyle buraya gömülmek isteyen çoktur. Şehitlikte Balkan Savaşı Şehitleri, Birinci Dünya Savaşı Şehitleri Çanakale Şehitleri yatmaktadır. Ayrıca Hava Şehitleri, Görev Şehitleri gibi yüzlerce şehit kabri bulunmaktadır" (Ilgaz 2017:58).

Bir diğer eseri olan İstanbul Huzurevi; sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren, kâr amacı gütmeyen ve kamu yararına çalışan bir sivil toplum kuruluşu olan Huzurevleri Kurma ve Yaşatma Derneği tarafından, Türkiye'nin ilk yaşlılar evi olarak İstanbul, Bahçelievler'de 01.07.1964 tarihinde hizmete açılmıştır. Kurucusu ve ilk müdiresi Hasene Ilgaz'dır. Ilgaz burada 1964-1971 yılları arasında 7 yıl görev yapmıştır.

Hasene Ilgaz'ın gözlem yeteneği, sorunları tespit ve çözümüne yönelik gayretlerine güzel bir örnek olarak Anadolu'dan Gelenler İçin İş Bulma Yurdu örneği verilebilir. Ilgaz bu konuda özetle şu bilgileri vermektedir:

"Yıllar önceydi. İstanbul Belediyesi Kimsesizler Yurdu'nun bakımsız halini görünce kapatılmasına vesile olmuştum. Vicdanen rahatsız oldum. Daha iyi bir yer yaptırmak için arayış içine girdim. Özellikle Anadolu'dan iş bulmak için gelen vatandaşların günlerce tanımadıkları bu şehirde dolaşıp iş aramaları ve ceplerindeki birkaç kuruşu bu yolda harcamaları, bazen uzun süre iş bulamadıklarından yiyecek ve yatacak yer yardımı istemek için sosyal kurumlara başvurmaları beni her zaman düşündürüyordu. Bu arada II.Dünya Savaşı bütün şiddetiyle devam ediyordu. Bu yüzden den insanlar şehirlere akın akın geliyordu. Gelenleri bir işe girene kadar bir yerde barındırmak, iş bulduktan sonra barındıkları yerden çıkararak kendi başlarına bu kazançlarıyla geçimlerini temin etmek bu

şehrin düzeni için en güzel yardım olacaktı. Bu fikrim yöneticiler tarafından desteklendi. Benden yer bulmam istendi. Vakıflara ait bir yer buldum. Nuruosmaniye Caminin avlusunda Milli Eğitim'in kitap deposu olarak kullandığı bir yer bunun için uygundu. Girişimde bulunarak buranın Belediye'ye devrini sağladım. Bina tamire muhtaçtı, Vali ve aynı zamanda Belediye Başkanı olan Lütfi Kırdar beni kırmadı, tamir ve tadilatı yardımcı oldu, birlikte 50 kişinin barınacağı bir yer yaptık. Feshane ve Süreyyapaşa fabrikalarından yün ve battaniye başış aldık, diğer kurumlardan diğer ihtiyaçları tamamladık. Başlangıçta yemek veremedik, sonra Vakıflar'dan onu da temin ettik. Böylece yurt her bakımdan hizmet vermeye başlamıştı. 1943 yılına kadar yurdu izledim. O tarihte Ankara'ya gidince denetim zayıfladı, İstanbul'a geldikçe şikâyetler almaya başladım. Yurdun kapatılması istense de karşı durdum. Çalışma Bakanlığı kurulunca da iş bulma bürosuna yurdu devretmek zorunda kaldık. Yurt bir müddet böyle çalıştı. Bir gün yurt binasını boşalmış gördüm. İçindeki eşyalar da götürülmüştü. Bizde müesseseleri idare etmek sanatı yok. Eserler sahipleriyle yaşıyor ve onlarla ölüyor" (Ilgaz 2017:47).

Siyasi Hayatı:

28 Şubat 1943 (7. Dönem) tarihinde yapılan seçimlerde Hatay, 21 Temmuz 1946 (8. Dönem) tarihinde yapılan genel seçimlerde ise Çorum Milletvekili seçilerek iki dönem parlamentoda vekillik yapmıştır. Parlamento'da bulunduğu dönemlerde adeta Anadolu'nun sesi olmuştur. Çocukluktan itibaren çok yer görmüş olması ve insanlarla diyalogu sayesinde verdiği önergellerle ya da muhtelif vesilelerle kürsüde çıktığında gerçekçi tespitler ve önerilerle her şekilde vatan-

daşın yanında olduğunu göstermiştir. TBMM'nde ağırlıklı olarak ele aldığı konuların başında aile, kadın, eğitim, öğretim, iş, işçi, köylü, tarım, sağlık gibi konular gelmektedir.

Örnek 1: Yıl 1947. Kadın erkek eşitliğinden hareketle ve CHP Programının 1/4/B Fıkrasında geçen «Parti yurttaşlara hak ve vazife vermekte kadın ve erkek olarak teftik (ayırım) yapmaz» ifadesine istinaden köy okullarının inşasında köylü kadınların da çalıştırılması söz konusudur. Kendi köyündeki okul için çalışan kadınlarına ses çıkarmayan vatandaşlar, eşlerinin yazın ortasında başka köylere gidip oralardaki okul inşaatlarında çalıştırılmasını hoş karşılamazlar. Bu yanlış düzeltmek için Ankara Milletvekili Meclis'e bir kanun tasarısı sunar. Tasarı hakkında lehte söz alan ve tasarıya destek veren vekillerden biri de Hasene Ilgaz'dır. TBMM Tutanaklarında yer alan ifadelerinde Ilgaz özetle şunları söyler:

"Sayın arkadaşlar, milletvekili arkadaşımızın getirdiği bu kanun tasarısına acaba ne lüzum vardır diye düşünebiliriz. Milletvekili arkadaşlarımız ve bizler gezdiğimiz yerlerde iki yapı ile karşılaşmaktayız; 1- On beş veya yirmi gün ortasında yapılan bölge okulları ve bunlarda çalışan kadınlar; 2- Kendi köylerinin okullarındaki inşaatta çalışan kadınlar. Burada tasarı sahibinin ileri sürdüğü fikir; uzak olan bölge okullarında çalışmak mecburiyetinde kalan köy kadınlarının oralarda çalışmalarının önlenmesidir. Tasarı ilgili komisyonlardan geçmiş ve kabul edilmiş, böylece kadınların çevre okullarda çalışmak zorunda kalmalarının önüne geçilmiştir. Şüphesiz bu çok yerinde ve faydalı bir karardır. Neden? Değerli arkadaşlar, gezdiğimiz yerlerde temas ettiğimiz hiçbir kadın vatanında köy ve bölge okullarında kendilerine vazife yüklenmişinden dolayı şikâyetçi değildiler. Onlar çocuklarını yetiştiren

recek olan bu inşaatı memnuniyetle takip etmekte ve müsait buldukları zaman ve şartlar içinde okul yolunda, su temininde, bahçenin yapılmasında seve seve çalışmaktadırlar. Fakat; kendisinin eşi, yardımcısı ve tamamlayıcısı olan köy kadınının bu şekilde çalışması köyün iyi gören veya duyan köy erkeğini mustarip etmektedir. Sebebi ise gayet aşıkardır, İnşaatın devam ettiği aylar yalnız yaz aylarıdır. Köy kadının nispeten boş bulunduğu aylar ise kış aylarıdır. O zaman ise inşaat yoktur. Yaz aylarında köy kadını bağı devşirecek, pekmezini yapacak, tarhana ve bulgurunu hazırlayacak, mısırını, cevzini kurutacak, bulmasını ve peynirini hâsılı bütün yaz aylarının baştanbaşa dolu ve işli günlerinin bin bir çeşitli işleriyle uğraşacaktır. Bundan maada anne olduğu için, evinin kadını olduğu için, emzirecek, pişirecek, yıkayacak, örecek ve hattâ icabında dokuyacaktır. Bir de bunlara ilâveten okul inşaatında çalıştığı takdirde müsait zamanı nereden bulacaktır? Kendisine verilen vazifelerden hiçbir gün geri kalmayan, daha dün gibi yakın bir zamanda gerçekleşen Kurtuluş Savaşı'nda bunu ispat eden kadınlarımızı takdirle anmayı borç bilir, bölge ve çevre okullarında kadınların çalışmamları yönünde verilen öneriye iştirak ettiğimi belirtmek isterim" (TBMM, 8.Dönem, Cil-4, Birleşim:44, Sh.148).

Hasene Ilgaz'ın Anadolu kadınının sırtındaki iş yükünü bilerek, kadınlardan yana tavır alması ve onların haklarını bu şekilde savunması onun kendi dönemi içinde kadınların durumundan ne kadar haberdar olduğunun da bir göstergesidir.

Örnek 2: Hasene Ilgaz yurt gezilerinde ziyaret ettiği yerlerden biri de vakıf eserleri, yani hayratlardır. Buralarda görevli kişilerin derterini de Meclis'e taşımaya görev bilmiştir;

"Sayın arkadaşlarım, bir şefkat hissi beni buraya kadar çıkardı. Çünkü verilmiş bir sözüm vardır. Gezdiğim yerlerde bir kadının ana hislerine dokunarak birçok camii hayrat hademeleri geldiler beni buldular hepsinin dileği evdeki ailelerinin vaziyeti, kendi iç sızları, paralarının yetişmediği üzerinde idi. Ben malî kudretimizi ölçen, bilen bir insan olarak kendilerini yeisle dinliyor ve bir vaatte bulunamıyordum. her yıl buraya gelen Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesi o zamandan bu zamana kadar her sen o birer parça artmıştır, fakat yine bu bütçe 4417 hayrat hademesini tatmin edecek bir durumda değildir. Bunları ilk defa ben söylemekle beni Yüksek Meclis'inin mazur görmesini rica ederim. Şimdi bana bir vatanşah olarak soruyorlar ve mektuplar yazıyorlar; her vilâyeti gezdikçe de aynı şeyi söylüyorlar: İçimizde 23 lira, 25 lira, 30 lira, 33 lira, 35 lira ve 40 lira maaş alanlar var, nasıl geçinebiliriz, bu kadar para ile nasıl geçinelim?" (B:12 28.11.1947, Sh.239).

Hasene Ilgaz Meclis'te gündeme getirdiği sorunların aynı zamanda sıkı bir takipçisidir de. Nitekim yukarıda bahsettiği hususu takip etmiş, yeri ve zamanı gelince problemin çözümünden dolayı ilgili bakanlığa teşekkür etmiştir;

"Sayın arkadaşlar, 28.12.1947'de hayrat hademeleri için burada bir konuşma yapmıştık. Birbirimizi takviye ettiğimiz bu konuşmada Yüksek Meclis'iniz büyük bir şefkat eseri olarak bu konuşma neticesinde Evkaf Umum Müdürlüğü bütçesini Bütçe Komisyonuna havale etmişti. Bütçe Komisyonu 40 günlük çalışması esnasında tasarruf ettiği paraların bir kısmı ile ücretleri 50 liradan aşağı olan ve 4417 hayrat hademesinin bir kısmını teşkil eden vatandaşlara 2.649.220 liraya iblâğ ettiği bir miktarla büyük bir yardım yapmış bulunmaktadır. Memleketin her tarafında bunun yaptığı akislerle bazı yerlerden mektup ve telgraflar aldım; bu mektup ve telg-

raflarda halk ve ilgili hayrat hademesi teşekkür etmemi istiyorlar, bu istek üzerine Yüksek

Meclise olan teşekkürlerini bu kürsüden sizlere sunmak ve bu iş üzerinde çalışan Bütçe Komisyonu arkadaşlarımızla aynı derin ilgi ile yaptığı çalışmalardan dolayı onların teşekkürlerini sunmayı bir vazife telâkki ve her birinize ayrı ayrı teşekkür ediyorum" (B:20 22.12.1947, Sh.129).

Örnek 3: Hasene Ilgaz cezaevlerinin durumu, mahkûmların barınma şartları, gerektiğinde bazı özel şartlarda af çıkarılması gibi hususlarda da Meclis'te tekliflerde bulunmuş çözüm aramıştır. Örneğin;

"Diğer bir üzüntümüz de, bizim ceza evlerimiz suçta göre cezalarını ayırmış, tasnif etmiş olmadığından çok feci durumdadır. Henüz suçta adalet yolları ile kesinleşmemiş olanlarla, kesinleşmiş olanları (bir yankesiciyi, bir katili, bir caniyi) yan yana, diz dize, başbaşa (aynı yerde, koğuşta) görmekteyiz. Gezdiğim yerlerdeki ceza evlerinden birinde bir mahkûm bana yazdığı şu satırlar bunu daha açık olarak ispat etmektedir; 'buraya neticesini kestiremediğim bir işten suçlu olarak geldim. Fakat (suç işleme konusunda) daha çok şeyler öğrenerek ve daha suçlu olarak çıkacağım' diyor. İşte muhtelif meselelerden suçlu görülerek buralara sevk edilenler günlerce buralarda bekletildikten sonra belki (suçlu olmadıkları anlaşılınca) tahliye edileceklerdir. Bu tür durumlarda benim kanaatim kanuni süre beklenmeden bir affa doğru gitmenin faydalı olacağıdır" (B:47, 18.2.1949, Sh 274).

Örnek 4: Hasene Ilgaz Devletin kamu hizmetlerinde yetersiz kaldığı durumlarda özel sektörden faydalanılması gerektiğini de savunmuştur. Örneğin;

"Ben de hususî hastaneler için konuşacağım. Bugün Hükümetin on yıllık bir sağlık programı vardır. Bundan evvel-

ki devrede üzerinde durduğum, İstanbul hastaneleri hakkında eski Hükümetten temennilerde bulunduğum zaman, on yıllık bir program getireceğiz, memleketin sağlık işlerini tamimiyle hallediceğiz dediler. Hâlbuki ne geçen devrede ne de bu devrede yapılmış bir şey yoktur. Şüphesiz bu, zaruretlere dolayısıyla yapılmamıştır. Bunu idrak etmekteyiz. Her tarafta birçok hastanelere ihtiyacımız olduğu halde bunların bir kısmı idare edilemediğinden bugün kapanmaktadır. Benim de elimde dokümanlarım var. Fakat benden evvel konuşan arkadaşlarım bu cihetleri gayet iyi izah ettikleri için ben üzerinde durmayacağım. Biz bilhassa bu nevi hastanelerin açılmasını canı gönülden istiyoruz. Bugün İstanbul'un evleri otelleri bodrumları Anadolu'dan gelmiş hastanede boş yatak bakliyen insanlarla doludur. Bu hastalar mikroplarını oraya buraya sağıtmaktadırlar. Paraları olanlar hususî müesseselerimizde yatak bulurlarsa, biz hizmet eden bu insanların ellerini şükranla öpmek mecburiyetindeyiz. Çünkü o kadar az yatak adedimiz vardır ki, on bin kişiye dokuz yatak düşüyor. Hâlbuki Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yer yer hususî hastaneler açılması, mevcutların takviye edilmesi düşünülmelidir. Ve biz bu doktorları bizzat teşvik etmeli, hattâ onlara yardım etmeliyiz" (B:70 14.4.1949).

Yukarıda kısa birer örneğini gördüğümüz çalışmalarından ayrı olarak daha birçok çalışması tam metin olarak TBMM tutanaklarında mevcut olup hepsi yayınlanmış durumdadır (Foto 2).

www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_tutanak_sonuc?v_mecis=8v_donem=8v_yasan

TÜRKİYE
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Tutanak Dergisi

Sıra No	Yazı No	Yazı Adı	Sayfa	Sayfa Sayısı
1	1	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : Kuvv-i Okullar ve Ertebilin Teşkilat Kanununun 25. maddesinin Birenci Fikresinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Mütarekesiyle İhtilaf	1	14
2	2	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : İsmail Paşa'nın Anadoluya Göçürülmesi (5) Sayılı Daireninde Duran Hükümetin İçişleri Bakanlığı'nın İhtilafı Hakkında Kanun Mütarekesiyle İhtilaf	4	44
3	3	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : Hicmet Kandıralı Emekli ve Yeterli Aşığı Bağlamasına Elverişli Olmayan İstisna, İhtilaf ve Milli Memurların İhtilafı Hakkında Kanun Mütarekesiyle İhtilaf	6	44
4	4	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : Vakıflar Genel Müdürlüğü 1948 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	7	21
5	5	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : İstanbul Üniversitesi 1948 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	8	26
6	6	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : Hükümet Bakanlığının 1948 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	9	26
7	7	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : 1948 Yılı 4459 Sayılı Kanunların Kıyısı, İhtilaf ve Sağlık Memurlarının İhtilafı Hakkında Kanun Mütarekesiyle İhtilaf	11	41
8	8	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : Harif Teğmenleri Hakkında Kanun 13. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Mütarekesiyle İhtilaf	11	41
9	9	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : Devlet Memurlarının İhtilafı Hakkında Kanun Mütarekesiyle İhtilaf	12	29
10	10	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : 1948 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	12	41
11	11	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : Hükümet Bakanlığının 1948 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	12	41
12	12	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : AF Kanun Tasarısının İhtilafı Hakkında Kanun Mütarekesiyle İhtilaf	14	41
13	13	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : İçişleri Bakanlığı 1949 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	16	26
14	14	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : İçişleri Bakanlığı, Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Sıhhiye Bakanlığı'nın 1949 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	16	31
15	15	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : İçişleri Bakanlığı 1949 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	16	31
16	16	HASENE ILGAZ (ÇORUM) : İçişleri Bakanlığı 1949 Yılı Bütçesi Mütarekesiyle İhtilaf	16	31

Foto 2. Meclis tutanaklarında Hasene Ilgaz'a ait verilerin tasnif edilmiş hazır hali.

Gazete ve Köşe Yazıları:

Hasene Ilgaz hem Ulus, Vakit, Cumhuriyet gibi ulusal gazetelerde hem de Yeni İstanbul, Akgün (Giresun), Çorum, Hür Söz, Safranbolu, Adana ve Hatay gibi yerel gazetelerde yazılar yazmıştır. Bunlara ek olarak Kadın ve Türk Çocuğu, Yeşil Ada, Yeşil Ay ve Çocuk gibi dergilerde de yazıları çıkmıştır.

Hasene Ilgaz için siyasal, sosyal, haftalık dergi olarak çıkan Kadın Gazetesi'nin yeri başkadır (Foto 3). Gazetenin sahibi ve başyazarı İffet Halim Oruz olmakla birlikte Hasene

İlgaz da gazetede bir o kadar etkilidir. Gazetenin diğer yazarları; Nezihe Araz, Şüküfe Nihal, Halide Nusret Zorlutuna, Sabahat Toktamış, Vasfiye Özkoçak, Neyyire Koçar, Muzaffer Usluata, Meryem Abedadal ve Sabriye Kanat'tır. Zaman zaman başka kadın yazarlardan da katkı verenler olmakla beraber bu ekip o dönem için çok güçlü bir yazar kadrosudur.

Foto 3. Kadın Gazetesi kapağında yazar kadrosu. Soldan ikinci Hasene Ilgaz (1 Mart 1965).

Kitapları:

Hasene Ilgaz'ın yayınlanmış 8 kitabı vardır. Bunlar; Okuduklarım Gördüklerim Yazdıklarım, Kıbrıs Notları, Atatürk'e 100.Yıl Armağanı, Ertuğrul Firkateyni, Unutulmayan Yıllar, Okul Aile Rehberi, Halkevleri ve Halk Odaları Çalışmaları, 1915-1921 Yatılı Bir Kız Okulunun Öyküsü'dür (Foto 4).

Foto 4. Hasene Ilgaz'ın yayınlanmış kitapları.

Bu kitaplarda sırasıyla;

Okuduklarım, Gördüklerim, Yazdıklarım: Eserde Hasene Ilgaz'ın çocukluğundan itibaren gezdiği yerler, bulunduğu toplantılar, şahit olduğu olaylar hakkında kendi tuttuğu notları serbest tarzda kaleme alınmıştır. Yazar kitapta bazı bilgiler için çocukluğunda olayı öyle algıladığı ve öyle not tuttuğu için o konuyu çocukken ya da gençken nasıl yazdıysa o şekilde kitabına koyduğunu, böylece kendine göre farklı bir yayın şekli ortaya koymuştur.

Kıbrıs Notları: Hasene Ilgaz Türkiye'den Kıbrıs'a ilk olarak yanında 51 öğretmenle birlikte 1948'de gitmiştir. Sonraki ziyaretlerle birlikte, bir eğitimci ve yazar olarak Kıbrıs'taki gözlemlerini Kadın Gazetesi'nde makaleler şek-

linde yayınlamıştır. Kendi ifadesiyle bu kitapta; Kıbrıs coğrafyası, Kıbrıs tarihi, Kıbrıs'ın idari şekli, Türk İngiliz dostluğu, anayasa işi, Kıbrıs'ta ahalî ve kültürel seviye, Kıbrıs'ta gazeteciliğin gelişmesi, Kıbrıs'ta partiler, Kıbrıs parası, Kıbrıs'ta hayat seviyesi, Kıbrıs ormanları, Kıbrıs'ın turistik yerleri vd. konuları ele aldığı belirtilmiştir.

Hasene Ilgaz'ın 1940'lı yılların sonlarında Kıbrıs ile ilgili tespitleri Türkiye'nin Kıbrıs'a olan ilgisini arttırmıştır. Bu tespitler ileride Kıbrıs Davası'na dönüşecek ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve sonrasında KKTC'nin kuruluşuna kadar giden süreçte ilk kıvılcımlardan birini oluşturacaktır. Nitekim ilerleyen süreçte Hasene Ilgaz Kıbrıs Türklerinin iki büyük kahramanı Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş ile temaslarını kesmeyecek (Foto 5), fırsat buldukça gazetelerdeki yazılarıyla desteğini esirgemeyecektir. Hasene Ilgaz'ın Kıbrıs'a ve buradaki Türk toplumuna ilgisi ve sevgisi karşılıksız kalmamış, Lefkoşa'da bir sokağa Hasene Ilgaz adı verilmiştir (Foto 6).

Foto 5. Hasene Ilgaz Kıbrıs'ta. a) Dr. Fazıl Küçük'ün eşi ile, b) Rauf Denktaş ile (Kaynak: Sündüs Artan).

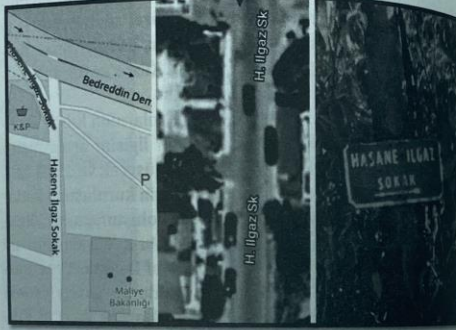

Foto 6. Kıbrıs - Lefkoşa'da Hasene Ilgaz Sokağı.

Atatürk'e 100.Yıl Armağanı: Bu kitapta Hasene Ilgaz çoğu anı tarzında olan bilgilerle Atatürk'le ilgili hatıra ve değerlendirmelerde bulunmuş, Cumhuriyet kadını olarak üye ya da idarecisi olduğu sivil toplum kuruluşlarının memleket faydasına yaptığı çalışmaları anlatmıştır. Yurtdışı gezilerinde gittiği ülkelerin kadına bakışı ile Türkiye'de kadına bakışı karşılaştırmış, örneğin Atatürk'ün Türk kadınına seçme ve seçilme hakkını İsviçre'den bile önce verdiğini İsviçre'ye gidince gördüğünü hayretle belirtmiştir.

Ertuğrul Firkateyni: Türk denizcilik tarihi açısından en acı olaylardan biri de Japonya'da batan Ertuğrul Firkateyni faciasıdır. Sultan II.Abdülhamit'in Rusya'ya karşı denge kurabilmek amacıyla Uzakdoğu'da parlayan bir yıldız gibi yükselen Japonya ile ilişkileri geliştirmek, hem de Mekteb-i Fünûn-ı Bahriye-i Şahane'yi (Deniz Harp Okulu'nun) bitiren öğrencilere Okyanus ve Uzakdoğu'yu tanıtmak gayesiyle

yola çıkan gemi ve sonrasında gelen olaylar kitabın içeriğini oluşturmaktadır. Kitap için Ilgaz, "1990 yılı büyük bir faciyanın 100.yılı dönümüydü. Bu deniz faciası II.Abdülhamit Döneminde oldu. Japonya imparatorunun Japonya'da yaptığı devrim hareketlerini kutlamak için gönderilen Ertuğrul Firkateyninin Japonya'da kaldıkları 19 aydan sonra Türkiye'ye dönerken Japon Denizi'nde tutuldukları fırtınada kayalara çarparak parçalanması ve içinde bulunan en seçkin denizcilerin denizde kaybolmasıyla meydana gelmiştir. Macellan'dan sonra en uzun yolculuk olarak gösterilen bu seyahatte yaşanan hatıraları merhum kardeşim Kurmay Deniz Binbaşısı Hikmet Ilgaz ile tam 10 yıla yakın emek vererek yazdık" demiştir (Ilgaz 2017:41).

Unutulmayan Yıllar: Yazar bu eserinde Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yaşadığı ortamı anılarıyla birlikte anlatmıştır.

1915'den 1921'e Kadar Yatılı Bir Kız Okulunun Öyküsü: Yazar bu eserinde Osmanlı'nın son döneminde kendi çocukluğu, eğitim hayatı ve öğretmenlik yaparken yaşadıklarını bir eğitimci gözüyle ele almış ve değerlendirmiştir.

Gezileri:

Hasene Ilgaz çok sayıda yurt içi ve yurtdışı gezilere katılmıştır. Kendi ifadesiyle; "Ben bir Evliya Çelebi değilim. Fakat belki onun torunları kadar gezmeyi görmeyi ve sonra da anılarımı yazmayı çok severim. O kadar çok yer gezdim ki bunları yazacak vakit bulamadığım için birçoğu defterlerimin arasında kalacaktır. Bana gezme görme terbiyesini aşlayan babamdır. İki yaşından beri tüm bayram yerlerini gezmişimdir. Gezdiğim yerlerden bazıları Suriye, Lübnan, İspanya, Portekiz, İtalya, Macaristan, İsviçre, Avusturya, Romanya, bütün Balkanlar, Orta Avrupa, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri, Kıbrıs. Tabi ki Anadolu ve köyleri".

Hasene Ilgaz bu gezilerin büyük kısmını Kadın Gazetesi yazarı olarak gerçekleştirmiş, gezi-gözlem ve hatıralarını bu gazetede neşretmiştir. Bazen bu yazılar müstakil (tek yazı) olarak yayınlanmış, bazen de dizi (tefrika) şeklinde okuyucuya sunulmuştur. Yazıların genel özelliği sosyokültürel ağırlıklı olması, yer yer ekonomik konulara değinilmesi ve en önemlisi ise gidilen yerlerdeki kadın sorunlarını ele almaları ve bu konuya özel önem vermeleridir. Kadın Gazetesi arşivine bakıldığında gidilen ve hakkında yazı yazılan kentler Eskişehir, Safranbolu, Edirne, Konya, Erzurum ve Gaziantep'tir. Kadın Gazetesi yazarı olarak yurtdışı seyahatlerin yapıldığı başlıca ülkeler ise Kıbrıs, Pakistan, Suriye, İtalya, Almanya ve İsviçre'dir (Sarıyar 2019).

Hasene Ilgaz babasının ilgisi sayesinde daha küçük yaştan itibaren yurt içi ve yurtdışı gezilere katılmış, bu geziler onun ufkunu açtığı gibi gözlem yapma becerisini de kazandırmıştır. Gerek öğretmen olarak, gerek kadın yazar arkadaşları ile birlikte yaptıkları gezilerin yanında parti üyesi ve sonrasında milletvekili olarak yaptığı yurt gezileri ona gazete ve kitaplarında yazması ve topluma paylaşması için büyük avantaj sağlamıştır.

Hasene Ilgaz Arşivi:

Hasene Ilgaz'a ait belge, bilgi ve dokümanlar 1990 yılında eserlerini başlattığı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda bulunmaktadır. İstanbul-Eyüp'te, Balat semtinde, Haliç İskelesi karşısında yer alan Kütüphane'de (Foto 7) Hasene Ilgaz adıyla kayıtlı arşiv Hasene Ilgaz'a ait 1944-1990 yılları arasını kapsayan materyallerden oluşmaktadır.

Bunlar içinde; Yeni Defne, Türk Çocukları, Eflatun, Yeni Adam gibi dergilerde yazdığı yazılarla çeşitli gazetelerde yayımlanmış yazıları, toplumsal konularla ilgili kitaplar, çeşitli konferans, seminer ve toplantılarda yaptığı konuşmaların metinleri ve kişisel düşüncelerini not ettiği defterlerin yanı sıra 1943-1950 arası milletvekilliği yaptığı döneme ilişkin (TBMM VII. Dönem Hatay, VIII. Dönem Çorum) belgeler, meclis tutanakları, kanun tasarıları, Cumhuriyet Halk Partisi broşürleri ve faaliyet raporları, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Dil Kurumu, Türk Kadınlar Birliği, Türk Tarih Kurumu, Kadınları Koruma Derneği, Darülaceze, Türk Ekonomi Kurumu gibi kurumların çalışmalarına ait belgeler yer almaktadır. Ayrıca aldığı ödüller, fotoğraflar, haritalar, kartpostallar, etkinlik davetiyeleri, basında çıkmış haber ve yazıların kupürleri gibi birçok belge daha arşivde yer almaktadır.

Foto 7. Hasene Ilgaz'a ait arşivin bulunduğu İstanbul-Eyüp-Balat'daki Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi

KAYNAKÇA

Hasene Ilgaz'ın kendi eserleri;

- İlgaz, A.H.F. - İlgaz, H. (1949) *Ertuğrul Firkateyni*, Türk Şehitlikleri İmar Vakfı Yay. No:3, İstanbul
- İlgaz, H. (1949) *Kıbrıs Notları*, Kadın Gazetesi Yay. No:1, İstanbul
- İlgaz, H. (1970) *Unutulmayan Yıllar*, Uçtay Matbaası, İstanbul
- İlgaz, H. (1981) *Atatürk'e 100.Yıl Armağanı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul
- İlgaz, H. (1991) *1915'den 1921'e Kadar Yatılı Bir Kız Okulunun Öyküsü*, Özyürek Yayınevi, İstanbul.
- İlgaz, H. (2017) *Okuduklarım, Gördüklerim, Yazdıklarım*, Türk Şehitlikleri İmar Vakfı Yay., İstanbul

Hasene Ilgaz ve Eserleri Hakkında Yazılanlar;

- Bulut, S. (2018) Aydın Bir Kadın Portresi: Yeni Defne Dergisi'ndeki Yazıları Işığında "Hasene Ilgaz" *Kadın Kaleminden Kadın Algısı I*, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Çetinkaya, S.G. (2019), *Hasene Ilgaz'ın TBMM Konuşmaları (1944-1950)*, Efeakademi Yay., İstanbul
- Gümüšoğlu, F. (2001) *Cumhuriyet'te İz Bırakanlar 10.Yıl Kuşağı*, Kaynak Yay., İstanbul.
- Peltekoglu, Z.F. (1988). *Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Basınında Kadın Gazeteciler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sarıyar, C. (2019) Turizm Ekseninde Kadın Gazetesi Yazarlarının Gezi Notları (1950-1960), *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 46, (427-446).
- TBMM (2009) *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamentarileri 1935-2009*, TBMM Yay, Ankara, https://www5.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/Cilt1.pdf Erişim: 14.11.2022
- Usluata, A (2019) *Kadın Gazetesi'ne 1960'lardaki Dergi Formatının Kapakları Aracılığında Yeniden Bakış*, *Yeditepe Üniversitesi Global Media Journal TR Edition*, 10 (19), (356-366).
- Kaynak Kişi:**
Sündüs Artan